

академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: nataliia88pylypenko@gmail.com

**Pylypenko Nataliia Volodymyrivna** – Lecturee of Pedagogy and Psychology of Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: nataliia88pylypenko@gmail.com

УДК 37.036

## РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

**Н. М. Рашидова**

*У статті розкривається сутність і зміст естетичної культури, її роль у формуванні особистості. Здатність естетичної культури впливати на область людських почуттів, що дає можливість розпізнавати й переживати прекрасне в мистецтві й навколишній дійсності. Керуватися, завдяки естетичній культурі, виробленими культурою естетичними цінностями у своїй практичній діяльності, створювати красу навколо себе.*

**Ключові слова:** естетична культура, особистість, мистецтво, естетичний смак, творчість.

**Постановка проблеми.** Процес формування особистості завжди складний і тривалий. Поняття «особистість» дуже багатогранне і багато до чого зобов'язує. З одного боку, це особа, яка володіє унікальними якостями, з іншого – це компонент соціуму, який розкривається не тільки в індивідуальному прояві, але і в соціальних відносинах. Якщо особистість буде володіти сильними якостями, наприклад, такими, як: чесність, гідність, краса і гармонійність внутрішнього світу, позитивне світосприйняття, свобода мислення, цілеспрямованість, бажання самовдосконалюватися, то і суспільство, в якому ця особистість живе, буде рухатися по прогресивному шляху розвитку.

Одна з важливих ролей у вирішенні питання формування особистості належить естетичній культурі. Естетична культура – важлива складова духовного обличчя особистості. Від ступеня її розвитку в людині залежить його інтелігентність, творча

спрямованість, стійкість відносин до світу і іншим людям. Без розвинутої здатності до естетичного відчуття, переживання, людство навряд чи змогло реалізувати себе в настільки різнобічно багатому і прекрасному світі «другої природи», тобто культурі. Від рівня естетичної культури особистості, суспільства, цивілізації, від їх здатності захищати, зберігати, розвивати і створювати красу залежать долі самої культури і прогрес людства. Естетична культура сприяє формуванню креативного, одухотвореного характеру буття, глибокого, багатогранного осягнення світу [8, с. 82]. Розуміння того, що художньо-естетична культура та мистецтво в своєму розпорядженні мають власні унікальні можливості дослідження світового культурного простору і специфіки його культурних змін, яких немає ні в одній з класичних наук, стає домінантою в розгляді проблеми розвитку естетичної культури особистості. Забезпечуючи зростання людської самосвідомості, культура дозволяє співвідносити і врівноважити різні сторони пізнавально-перетворювальної діяльності, що визначає адекватність і розвиток способів утвердження людини в світі.

З рівнем естетичної культури зв'язуються можливості адекватної орієнтації особистості в різній системі естетичних і художніх цінностей, відповідної мотивації її естетичної позиції по відношенню до них, що залежить у свою чергу від таких характеристик, як: розвиненість образного мислення, сформованість навичок аналізу естетичних і художніх явищ у їх структурній даності, в єдності феноменальних (зовнішніх) і змістовних характеристик (внутрішніх параметрів, емоційна чуйність та ін.). Міра вираження цих навичок, здібностей і потреб у діяльності та поведінці особистості якраз і характеризує рівень її естетичної культури.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор.** Поняття естетична культура розглядається багатьма вченими Г. Агресян, О. Буров, І. Зязюн, М. Каган, А. Комарова, Г. Лабковська, В. Липський, В. Малахов, Н. Миропольська, М. Овсянников, Л. Печко, С. Раппопорт та ін., які підкреслюють, що її формування пов'язане з розвитком естетичних творчих здібностей особистості. Останні сприяють перетворенню нею світу (природи й суспільного життя) «за законами краси». Естетична культура реально виявляється в будь-якому вчинку людини, в її ставленні до довкілля. Проблеми формування естетичної культури особистості досліджено в працях Т. Аболіної, Д. Джоли, Н. Миропольської, Л. Печко, Г. Тарасенко, А. Щербо; Проблеми

формування естетичного ставлення до природи висвітлено в дослідженнях Н. Бутенко, С. Жупаніна. Взагалі питанню естетичної культури приділяли увагу фахівці різних галузей науки: філософії – Г. П. Васянович, А. А. Герасимчук, П. Ю. Саух та ін., психології – І. Д. Бех, Г. С. Костюк, В. О. Моляко, В. В. Рибалка та ін..

Наукові дослідження значно збагатили тему естетичної культури в контексті формування особистості, але не зважаючи на достатню велику кількість літератури з даної тематики, це питання залишається відкритим, що дає підстави для більш глибокого розгляду даної теми і обумовлює мету нашого дослідження.

**Мета статті** визначити роль естетичної культури в формуванні особистості, її здатність розвивати здібності особистості до повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і дійсності, а також впливати на духовний облік людини.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів.** Кожна людина відрізняється неповторністю, особливою спрямованістю свідомості. Педагоги в таких випадках кажуть: треба постаратися розвинути свою особистість до рівня індивідуальності. Особистість формують існуючі в суспільстві норми, цінності, вся сукупність кращих творчих накопичень людства. Індивідуальність ж складається тоді, коли людина не просто ввібрала все цінне, що вона знаходить в культурі, але при цьому змогла виробити в собі неповторну духовну конфігурацію. Естетично культурна людина – це не та людина, яку привчають до духовних цінностей насильно, це особистість, яка отримує від цього спілкування радість, відчуває повноту буття, радіє гармонії свого «я» і світу, черпаючи духовну енергію з полотен живописців, поетичних рядків, творінь скульпторів. Естетична культура являє собою інтеграцію духовного і чуттєвого світу людини, яка проектується на ставлення до природи, мистецтва, повсякденного життя, до інших людей. Своєрідність естетичного ставлення до дійсності полягає в тому, що естетична «... цінність – це внутрішній, емоційне освоєний суб'єктом орієнтир його діяльності і тому сприймається ним як його власна духовна інтенція, а не надособистісний, відчужений від нього регулятор поведінки» [4, с. 164]. М. С. Каган стверджував: «Естетична культура розкриває ступінь прояву естетичного начала, творчості за законами краси у всіх сферах людської діяльності, ступінь підготовленості соціального суб'єкта до реалізації такої діяльності». Тому естетична культура особистості є інтегральним поняттям, яке охоплює і якісно

характеризує всі сфери її свідомості (емоційну, психічну, волюву, інтелектуальну), всі види її життєдіяльності, всі засоби її саморозкриття: вона проявляється і в тому, як людина мислить, і в тому, що обирає, і в тому, що вміє, і в тому, яка вона сама [3, с. 36]. Іншими словами естетична культура особистості відноситься до будь-яких видів діяльності і фіксує рівень потенціалу, насиченості і цілеспрямованості емоційно - чуттєвого переживання і духовної насолоди від всіх видів життєдіяльності, визначаючи їх естетичну мотивацію. Естетична культура – це і вміння розшифровувати естетичний досвід, без чого неможливо правильно побачити і оцінити загальну перспективу розвитку свого перебування в світі, визначати тенденції загального процесу своєї взаємодії з ним. І в цій діяльності людині необхідно особливе почуття рівноваги, тонкого балансу між ідеально мислимим і реально можливим, між спонуканням і потребою, засобом і метою, сенсом і виразом – то, що називають естетичним смаком, що дозволяє людині безпомилково встановлювати міру потрібного, що забезпечує гармонію суперечливих тенденцій і мотивів. Розвинений естетичний смак, є приналежністю і показником естетичної культури. Естетичний смак, на думку М. С. Кагана це особливе «духовне почуття», «специфічний духовний механізм», який відповідним чином направляє людську активність [5, с. 187]. По ньому можна судити про загальний рівень естетичної культури особистості, так як він визначає її зміст: потреба в спілкуванні з красою, здатність відрізнити справжні цінності від уявних і вміння «вловлювати» і відповідним чином оцінювати прекрасне, що має величезне значення при формуванні особистості. Краса повинна бути присутня на всіх етапах становлення особистості, сприяючи її гармонійному розвитку та вдосконаленню. Краса, поряд з істиною і добром, незмінно виступає в складі вихідної тріади цінностей, що представляє фундаментальні підстави буття. Розуміння естетичної культури як рівня становлення сенсу і форми взаємодії людини зі світом дозволяє бачити в ній спосіб розширення екзистенціальної перспективи людства, який визнав в якості справжніх своїх потреб пізнання і творчість. Творчість є душа різноманітних форм естетичного освоєння дійсності, яке передбачає не тільки пізнання її, а й перетворення – і самої дійсності, і її образу, створеного людиною. У педагогічних публікаціях В. І. Волинкіна [2, с. 25] важливе значення надається культурі і творчості, які повинні сприяти освоєнню моделей культурних операцій та дій по відношенню до художньо-естетичним об'єктам, соціальним і

природним, передачі знань, ціннісних орієнтацій традиційного характеру. З метою прогресу суспільство зацікавлене в розширенні творчості також в системі освіти і в системі культури. Це можливо тільки за умови посилення творчого педагогічного впливу на розвиток таких механізмів особистості, як її художньо-естетична свідомість через естетичні оцінки, ідеали, потреби, інтереси. Показниками естетичної вихованості є наявність у особистості естетичних потреб, почуттів, смаків, естетичних умінь, здібностей і бажання займатися мистецтвом. Мистецтво – це виразник і тлумач людської душі, посередник між Богом і людиною. Мистецтво говорить ясніше, конкретніше, красивіше те, що кожен хотів би сказати, та не може. Мистецтво подібно до дороговказної зірки, яка висвітлює шлях тим, хто прагне вперед, до світла [7, с. 227]. Французький скульптор Огюст Роден казав, що мистецтво вказує людині для чого він живе. Воно розкриває йому сенс буття, показує життєві цілі, допомагає йому усвідомити своє покликання. «Художник, творець мистецтва, звертається спочатку до серця людини. Твори мистецтва завжди несуть в собі переживання творця, його погляд на світ, на своє місце в ньому. Тому така велика сила впливу мистецтва на людей: воно пробуджує в людині відповідне почуття» [1, с. 4]. Естетична культура передбачає звернення мистецтва до інтересів і потреб народу, забезпечення державою умов для вільної художньої творчості кожній людині, для всебічного залучення в різні види естетичної діяльності, перетворення цінностей світової художньої культури в духовний здобуток народу. Вчені О. О. Беляєв, Н. І. Киященко, Н. Л. Лейзеров зазначають, що естетична культура охоплює й соціальну сферу життєдіяльності людей: культуру побуту, дозвілля. Як бачимо, естетична культура характеризує не тільки суспільство, а головне – індивіда. Для того, щоб стати суб'єктом естетичної культури, людина повинна оволодіти системою естетичних відносин і цінностей, що склались. Як частина культури суспільства естетична культура соціально обумовлена й наділена певною стійкістю традицій і цінностей. В. С. Кузін пише, що найважливіше місце в житті людини займає потреба в естетичній насолоді. Завдяки цій потребі людина прагне зробити своє життя красивішим — свій побут, відпочинок, свої взаємовідносини з іншими людьми, всі свої вчинки людина визначає з позиції прекрасного, з позиції моральних принципів. Сприйняття естетичних цінностей в дійсності і в мистецтві облагороджує особистість, підносить її, розкриває красу оточуючого світу [6, с. 46].

Останнім часом у філософській літературі поняття «естетична культура» утвердилась як загальна характеристика рівня засвоєння й перетворення світу й самої людини за законами краси. Вона органічно включає в себе як всі елементи естетичного духовного споглядання, так і всі здібності естетичної творчості. В загальному вигляді визначаючи естетичну культуру, можна погодитись з філософом М. С. Каганом, який розглядає її як систему «засобів і продуктів, за допомогою яких людина естетично опановує світ».

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Сутність людини єдина, цілісна, і всі аспекти її духовної життєдіяльності знаходяться в органічній єдності і розвиваються у взаємозв'язку. Але при цьому естетична культура є, на наш погляд, певною специфічністю, яка проявляється в характері її взаємозв'язку з іншими компонентами. Вона є основним, системоутворюючим компонентом загальної культури людини. Естетична культура передбачає змістовно збагачену, духовно ушляхетнену діяльність почуттів і наявність розвинених, витончених форм їх вираження. Це і дає якісне розширення уявлень про дійсність, оскільки розширюється сама можливість і готовність сприйняття світу в його розмаїтті. Естетична культура стає як би показником здатності до тонкої кореляції між світом зовнішнім, від якого відштовхується сприйняття, і світом внутрішнім, де розгортається його переживання. Це особливий спосіб представлення світу зовнішнього у світі внутрішньому і заснований на ньому особливий спосіб розрізнення цих світів. Розвиток естетичної культури дозволяє говорити про формування нового складу світосприйняття, стаючи характеристикою ціннісних підстав внутрішнього світу людини.

#### Література

1. Андреева О. И. Мировая художественная культура / О.И.Андреева. – Ростов н/Д.: «Феникс», 2005. – С. 4.
2. Вольнкин В. И. Художественная потребность и пути ее воспитания / В.И.Вольнкин; науч. ред. Ю.П.Ветров; Астраханский гос. педагогический ун-т. – Астрахань: АГПУ, 2000. – 268 с.
3. Каган М. С. Эстетика как философская наука / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1997. – 544 с.
4. Каган М. С. Философская тория ценности / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1997. – 205 с.
5. Комарова А. Комплексный, системный подход к изучению воспитания как общественного явления /А. Комарова // Вест. Моск. ун-та. Сер. 7 : Философия. – 1982. – № 3. – С. 36.

6. Кузин В. С. Психология / В. С. Кузин. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М.: Агар, 1997. — 304 с.
7. Мастера искусства об искусстве. В 4-х т. — М.–Л., 1939 — Т. 4. — С. 227.
8. Морфология культуры: тезаурус / [за ред. проф. В. О. Лозового].—Х.: Право, 2007.—384 с.

### РОЛЬ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ

**Н. Н. Рашидова**

*В статье раскрывается сущность и содержание эстетической культуры, ее роль в формировании личности. Способность эстетической культуры воздействовать на область человеческих чувств, дает возможность распознавать и переживать прекрасное в искусстве и окружающей действительности, руководствоваться выработанными культурой эстетическими ценностями в своей практической деятельности, создавать красоту вокруг себя.*

**Ключевые слова:** эстетическая культура, личность, искусство, эстетический вкус, творчество.

### ROLE OF AESTHETIC CULTURE IN PERSONALITY FORMATION

**N. M. Rashydova**

*The article reveals the essence and content of aesthetic culture and its role in personality formation. The ability of the aesthetic culture to influence the area of human emotions, which makes it possible to recognize and experience beauty in art and reality, to be guided by the culture produced aesthetic values in their practice and create beauty around them.*

**Keywords:** Aesthetic culture, personality, art, aesthetic taste, creativity.

**Рашидова Наталія Миколаївна** — здобувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: Natalyapremium@gmail.com

**Rashydova Nataliia Mykolaivna** — Researcher at the Department of Pedagogy at Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: Natalyapremium@gmail.com